

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ВИДІВ ПРАКТИК ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5110>

СИДОРЕНКО

Вікторія Вікторівна

доктор педагогічних наук,
професор, директор
Білоцерківського інституту
неперервної професійної
освіти ДЗВО «Університет
менеджменту освіти»
Національної академії
педагогічних наук України,
м. Біла Церква, Україна

КУЛИШОВ

Володимир Сергійович

кандидат педагогічних наук,
доцент, завідувач кафедри
педагогіки, психології та
менеджменту Білоцерківського
інституту неперервної
професійної освіти ДЗВО
«Університет менеджменту
освіти» Національної академії
педагогічних наук України,
м. Біла Церква, Україна

ТОРБА

Наталія Григорівна

кандидат психологічних наук,
доцент, доцент кафедри
педагогіки, психології та
менеджменту Білоцерківського
інституту неперервної
професійної освіти ДЗВО
«Університет менеджменту
освіти» Національної академії
педагогічних наук України,
м. Біла Церква, Україна

Анотація. В умовах тимчасових обмежень організації освітнього процесу, спричинених пандемією COVID-19 та умовами воєнного стану, виникла необхідність пошуку й реалізації інших підходів до практичної підготовки здобувачів у закладах вищої освіти. Практика студентів є важливим складником процесу підготовки висококваліфікованих фахівців на ринку праці, що надає їм змогу розвинути/вдосконалити фахові компетентності, набутти практичного досвіду, *soft i hard skills* для подальшої професійної діяльності.

Організація і проведення різних видів практик в умовах воєнних дій спричинює зміну формату професійної взаємодії викладача і студентів, дотримання безпечних умов організації освітнього процесу, добір та впровадження новітніх форм і методів навчання й викладання. Проведення різних видів практик може бути організовано з використанням технологій дистанційного та змішаного навчання на підставі відповідних змін, внесених до програм практик в частині визначення завдань, їх практичної реалізації, форм звітності тощо.

У статті описано досвід Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України щодо організації та проведення різних видів практик. Практичну підготовку здобувачів освіти

обґрунтовано як обов'язковий складник їхньої професійної підготовки, необхідний для подолання кваліфікаційного розриву між потребами ринку праці та недостатнім рівнем підготовки сучасного фахівця, який має володіти широким спектром умінь, навичок, інтересів, професійного досвіду, здатний працювати у багатомовних і мультикультурних середовищах, на перетині різних наук, сфер та галузей, виконувати професійну діяльність на новому рівні. Визначено основну мету й завдання, підходи до організації видів практик у період воєнного стану за освітньо-професійними програмами «Педагогіка вищої школи», «Психологія», «Управління навчальним закладом», «Адміністративний менеджмент». Конкретизовано бази практик за кожною освітньою програмою. Описано організацію і проходження видів практик за кордоном.

Результати наукового пошуку отримано відповідно до комплексної теми наукових досліджень Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти «Трендові чинники ринку праці в системі підготовки і підвищення кваліфікації фахівців в умовах повоєнного відновлення України» (0122U202007, 2022–2025 рр.).

Ключові слова: кваліфікаційна яма; ринок праці; практична підготовка; види практик; soft skills; структурне безробіття; компетентнісний підхід; конкурентоздатний фахівець.

В умовах воєнного стану дисбаланс між процесами виробництва, розподілу і споживання сприяє виникненню *деструктивних явищ на ринку праці*, що полягає у невідповідності між попитом на робочу силу, кваліфікації, компетентності та пропозиціями за галузями, регіонами, професійними групами. В Україні на сьогодні спостерігається *структурний дисбаланс ринку праці*, за якого претенденти на робочі місця не володіють професійними компетенціями, навичками, кваліфікаціями, що необхідні роботодавцям. Професійно-кваліфікаційний дисбаланс робочої сили є однією зі складних проблем, що заважає ефективному функціонуванню вітчизняного ринку праці та його розвитку. Особливо це відчувається на регіональному та локальному рівнях, що призводить до існування таких явищ, як структурне безробіття, кваліфікаційна яма¹, кваліфікаційний розрив. Цифровізація економіки та освіти, зміни в організації виробництва є ключовими чинниками, які зумовлюють зрушення у сфері трудових відносин і поширення нових форм зайнятості. Зміни в структурі та формах зайнятості впливають на систему цінностей сучасного працівника, поглиблюючи диференціацію на ринку праці (Майбутнє ринку праці: протиборство тенденцій, які будуть формувати робоче середовище в 2030 році, 2018).

За даними Організації економічної співпраці та розвитку, обсяг глобального трудового ресурсу на сьогодні складає приблизно 3,5 млрд осіб (OECD, 2022). Водночас рівень компетенції майже кожного третього працівника або надмірний, або недостатній для того виду діяльності, яким він займається. Тобто понад 1,2 млрд осіб у всьому світі займають посади, які не відповідають їхнім практичним навичкам. За оцінками експертів, до 2030 р. кількість таких працівників має зрости ще на 100 млн осіб.

¹ «Кваліфікаційна яма», це ситуація на ринку праці, за якої компетенції працівників або надлишкові, або недостатні для роботи, яку вони виконують (skills mismatch). Термін є не зовсім точним перекладом англійського терміну «skills mismatch», або «невідповідність кваліфікації».

Фундаментальна причина кваліфікаційної ями, яка поширена в усіх країнах світу, — це дисбаланс між системою освіти та ринком праці: випускники закладів освіти не можуть знайти роботу за спеціальністю і йдуть працювати на посади, які не відповідають їхній кваліфікації.

У звіті Світового банку «Дослідження сфери освіти в Україні. До більшої результативності, справедливості та ефективності» зазначено, що система підготовки кваліфікованих кадрів досі не відповідає потребам національної економіки і суспільства у фахівцях (Gresham, & Ambasz, 2019). Причина, на нашу думку, криється у відсутності налагодженої схеми партнерських зв'язків між бізнесом, роботодавцями, ринком праці й закладами освіти. Застарілі стандарти української освіти не встигають за технологічним прогресом, інноваціями та щораз більшим попитом на релевантних економічних та соціокультурних викликам фахівців. У результаті маємо ринок праці, що *характеризується професійно-кваліфікаційним дисбалансом попиту і пропозиції робочої сили*. Тому об'єктивно є потреба в підвищенні якості підготовки фахівців з урахуванням освітніх і суспільних викликів, вимог світового й вітчизняного, зокрема регіонального, ринку праці, ключових стейкхолдерів (Закон України, 2014; Кремень, 2021; Sydorenko et al., 2021).

За даними Світового банку «Навички для сучасної України» (Дель Карпіо та ін., 2017), для української системи освіти характерним є повільне впровадження ринково орієнтованих реформ, їй бракує гнучкості, стандартів якості та орієнтації на потреби ринку праці. Більшість опитаних роботодавців вважають, що система освіти не готує достатньої кількості фахівців із практичними навичками, необхідним типом або рівнем навичок чи актуальними знаннями. Навички, які цінуються на ринку, розвиваються в процесі неформального й формального навчання, а також навчання та професійної підготовки на робочому місці. Майже 70 % опитаних підприємств підтвердили, що випускники закладів

загальної середньої, професійної (професійно-технічної) та вищої освіти не володіють практичними навичками або сучасними знаннями; понад 58 % зазначили відсутність типів та рівнів навичок, необхідних роботодавцям. Вища освіта не завжди формує і розвиває передові когнітивні (вирішення проблем і комунікабельність), соціоемоційні (самоорганізація та стійкість) і технічні (комп'ютерні та спеціалізовані галузеві знання) навички, потрібні на сучасному ринку праці (Сидоренко, 2020).

Отже, необхідними є: міцна інституційна основа для зв'язків між підприємствами й закладами вищої і професійної освіти; розроблення нових моделей синергії науки, освіти й виробництва, які б враховували нові освітні тренди, види діяльності та інноваційний розвиток сегментів ринку праці, а також державне замовлення на підготовку професійних кадрів відповідно до сучасних і перспективних потреб національного ринку праці в робочій силі в умовах війни та повоєнного відновлення України (Закон України, 2014; Закон України, 2017; Кремень, 2021; Sydorenko et al., 2020). Основою сучасної інноваційної професійної освіти має бути *підготовка фахівців для роботи в майбутньому для потреб економіки країни*, прогнозування затребуваних на ринку праці компетентностей і часткових кваліфікацій, навичок soft і hard skills та сфер діяльності, компетентностей для повоєнного відновлення України.

Практична підготовка здобувачів вищої освіти як обов'язковий складник підготовки конкурентоспроможного фахівця

Практика студентів є важливим складником процесу підготовки висококваліфікованих фахівців, що полягає в її спрямованості на закріплення теоретичних знань, отриманих здобувачами освіти під час навчання, набутті і вдосконаленні ними практичних навичок і вмій. У процесі проходження різних видів практик відбувається розкриття і розвиток творчого, мотиваційного, лідерського потенціалу

особистості в професійній діяльності майбутнього фахівця, напруження soft skills (надпрофесійних, гнучких або м'яких навичок), що відповідають за успішну участь у робочому процесі, високу продуктивність, професійну комунікацію та не пов'язані з конкретною професійною сферою (Sydorenko, 2020).

У Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України (далі — БІНПО) практична підготовка здобувачів вищої освіти, набуття ними професійних компетенцій є *обов'язковими складниками їхньої професійної підготовки, необхідними для здобуття відповідного освітнього ступеня*. Практична підготовка займає 10-12 % загального часу, відведеного на опанування здобувачем вищої освіти освітньо-професійних програм.

Загальна мета практики полягає у підготовці студентів до виконання основних функцій майбутньої фахової діяльності, розвитку професійних компетентностей, формуванні професійних умінь і навичок під час застосування сучасних технологій, професійно значущих рис особистості. Різні види практики дають змогу студентам долучитися до системи організації діяльності за обраним фахом, вивчити досвід роботи провідних фахівців певної галузі, ознайомитися із кращими практиками, реалізувати модель самостійної роботи за індивідуальною освітньою траєкторією на конкретному робочому місці.

У БІНПО практична підготовка здобувачів вищої освіти передбачає *системність, комплексність, послідовність її проведення та ґрунтується на засадах компетентнісного, діяльнісного, акмеологічного та студентоцентрованого підходів*.

Основними видами практики здобувачів освіти у БІНПО є:

- *психодіагностична* практика (для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю «053 Психологія»);

Проходження науково-педагогічної і переддипломної практики здобувачами освітнього рівня «магістр» в умовах воєнного стану, 2022 р.

- *виробнича практика* (для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю «053 Психологія»);
- *переддипломна практика* (для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю «053 Психологія»);
- *науково-педагогічна практика* (для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю «011 Освітні, педагогічні науки»);
- *переддипломна практика* (для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю «073 «Менеджмент»).

З урахуванням змушеного переходу на дистанційне навчання, спричиненого пандемією та умовами воєнного стану в Україні, виникла необхідність пошуку й реалізації інноваційних підходів до організації та проведення різних видів практик, добору та впровадження інших форм і методів організації практичної підготовки студентів. Це пов'язано перш за все з тим, що нестандартні умови організації освітнього процесу, складником якого є практика, вимагають зміни формату спілкування, новітніх технологій навчання і викладання. Саме через важливість практики для підготовки конкурентоспроможного на ринку послуг фахівця до її ефективної організації висуваються додаткові вимоги, пов'язані з дотриманням безпечних умов організації освітнього процесу.

У БІНПО серед *інноваційних підходів до організації практичної підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти* за спеціальностями «011 Освітні, педагогічні науки», «053 Психологія» та «073 Менеджмент» виокремлюємо (Сидоренко, та ін., 2022):

1. Розроблене сучасне нормативно-правове та науково-методичне забезпечення практичної підготовки здобувачів освіти, що відповідає соціокультурним та освітнім викликам, потребам ринку праці.

2. Інтегрований підхід до організації видів практик, що передбачає синергію наукового та практичного складників, кожен з яких відображений у змісті практики та звітних документах.

3. Системну, послідовну організацію роботи зі здобувачами освіти щодо практичної підготовки, що включає обов'язкове проведення настановчої конференції на початку практики і звітної конференції після її закінчення, перманентний моніторинг за результатами проходження практики.

4. Упровадження онлайн-практики як однієї з форм її проведення в умовах дистанційного на-

вчання та воєнного стану зі зміною форм, методів і прийомів роботи.

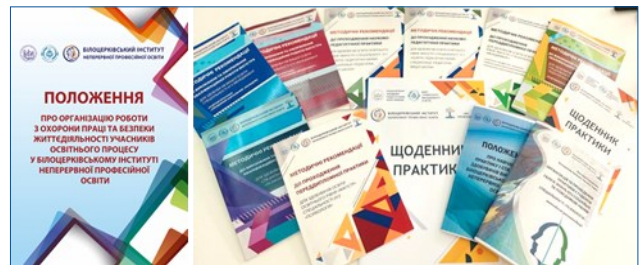
5. Створення умов для формування та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти шляхом самостійного добору ними баз практик відповідно до здібностей та професійних потреб, інтересів.

6. Тісна взаємодія з роботодавцями та ключовими стейкхолдерами з питань формування реєстру баз практичної підготовки, потреб регіонального ринку праці.

7. Проведення публічних, гостьових лекцій провідними фахівцями галузі як підготовчий етап до проведення практики, удосконалення фахової майстерності та педагогічної техніки здобувачів освіти.

8. Організація і проведення практики на базі провідних закладів освіти (установ, організацій) м. Біла Церква, Київської області та інших областей України.

Сучасне нормативно-правове та науково-методичне забезпечення практичної підготовки здобувачів освіти у БІНПО

Для організації і проведення різних видів практик у БІНПО розроблено низку локальних нормативних документів, зокрема «Положення про навчання, практику і стажування здобувачів вищої освіти Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти», «Положення про організацію освітнього процесу за дистанційною формою навчання», «Положення про організацію освітнього процесу в умовах змішаного навчання» (Сидоренко, & Кулішов 2021b), «Положення про організацію і проведення видів практик здобувачів вищої освіти у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти» (Сидоренко, & Кулішов, 2022), «Положення про порядок організації і проведення видів практик здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання та в період воєнного стану (Сидоренко, Івашев, & Кулішов, 2022), «Методичні рекомендації до проходження науково-педагогічної практики для здобувачів освіти освітнього рівня «магістр» спеціальності «011 Освітні, педагогічні науки» спеціалізації

Науково-методичне забезпечення організації і проведення різних видів практик здобувачів вищої освіти у БІНПО

«Педагогіка вищої школи» (Сидоренко, & Кулішов, 2021a), «Методичні рекомендації до проходження переддипломної практики для здобувачів освіти освітнього рівня «магістр» спеціальності «053 Психологія» (Лукіянчук, & Торба, 2021), «Щоденник практики», «Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти», Програми практик тощо.

Онлайн-практика як одна з форм проведення практики в умовах воєнного стану

В умовах тимчасових обмежень організації освітнього процесу (карантин, воєнний стан та ін.) проведення видів практик може бути організовано з використанням *технологій дистанційного та змішаного навчання* на підставі відповідних змін, внесених до робочих програм практик в частині визначення завдань практики та їх практичної реалізації.

Викладачі кафедр, на яких покладено керівництво практикою, розробляють план заходів для адаптованого моделювання робочого місця практиканта й систематичного надання консультацій, супервізії студентам щодо виконання всіх завдань практики, забезпечують звітування студентів через електронні засоби комунікацій. Про виконання програми практики, яка проводиться з використанням дистанційних технологій навчання та індивідуальних завдань, студенти в установлені терміни звітують керівнику практики через електронні засоби комунікацій. Паперовий екземпляр звітної документації подається на кафедру після переходу Інституту до звичайного режиму роботи. В умовах тимчасових обмежень організації освітнього процесу звітна конференція після закінчення практики за участю всіх студентів та комісії з оцінювання практики проводиться на відкритому онлайн-засіданні в дистанційному

режимі. Підсумкові оцінки за практику оголошуються студентам в день проведення онлайн-засідання та вносяться до електронної залікової відомості.

Через перехід на дистанційне навчання, відсутність у деяких закладах освіти умов щодо проведення практики офлайн зростає необхідність організувати *онлайн-практику*. Цілком зрозуміло, що за стандартних умов (офлайн-аудиторії) розроблені численні методики її проведення.

Яким же чином не втратити ефективності під час проходження практики онлайн? Насамперед це можливо зробити шляхом проведення студентами занять із використанням технологій дистанційного та змішаного навчання. На нашу думку, серед низки видів занять доцільно віддати перевагу тим, що передбачають активну залученість аудиторії до заняття, взаємодії та професійної співдії. Зокрема, не стандартним, класичним лекціям, а формам організації освітнього процесу, де використовується постійна взаємодія лектора з аудиторією, наприклад, інтерактивна лекція, лекція-діалог, диспут, ділові ігри тощо. Під час практики учасниками таких онлайн-занять можуть бути як одногрупники, так і інші запрошені особи (однокурсники, інші викладачі, роботодавці тощо).

Проходження переддипломної практики в умовах воєнного стану, 2022 р.

Потребує іншого підходу підготовчий етап до проведення практики з боку її керівника. З урахуванням того, що викладач повинен передусім навчити студентів викладацької майстерності, найкращим стає особистий приклад на етапі підготовки до практики.

У БІНПО однією з форм підготовчого етапу до практики є *відкриті (публічні) лекції*, на які запрошують студентів-практикантів. Додаткові можливості надає поєднання офлайн- та онлайн-формату за належних умов безпеки для учасників освітнього процесу в навчальній аудиторії. Крім того, відкриті (публічні) лекції доцільно записувати й викладати у відкритому доступі, наприклад ютуб-каналі БІНПО, особистому блозі викладача тощо.

У БІНПО з урахуванням того, що студенти можуть не мати можливості проходити різні видів практик офлайн, з метою вдосконалення викладацької майстерності і педагогічної техніки, упродовж березня-жовтня 2022 р. організовані постійний консультативний пункт «Публічні лекції для педагогів, батьків та дітей». В умовах воєнного стану для магістрів освітньо-професійних програм «Психологія», «Педагогіка вищої школи», «Менеджмент» провідні науково-педагогічні працівники БІНПО, проектні групи організували публічні відкриті лекції. Під час 11 засідань постійного консультативного пункту проведено 20 занять у формі відкритих публічних лекцій, майстер-класів, тренінгів із таких важливих та актуальних проблем:

- для здобувачів освіти ОП «Педагогіка вищої школи»: «Трудові правовідносини в умовах воєнного стану», «Навчаємось під час війни: корисні посилання, лайфхаки, можливості», «Розвиток цифрової компетентності шляхом візуалізації освітнього контенту», «Ключові компетентності у вимірі сьогодення», «Фейкові новини як інструмент інформаційної війни: технології та принципи їх спростування», «Ефективна комунікація в період воєнного стану: техніки і прийоми», «Проблемно-ресурсний та індикативно-технологічний виміри освітніх інноваційних проектів, партнерства зараз та після перемоги: досвід практичного консультування», «Україна та становлення нової системи міжнародних відносин: воєнно-політичні та економічні аспекти»;
- для здобувачів освіти ОП «Психологія»: «Психологічна безпека дитини під час війни», «Психологічна допомога під час військових дій», «Психологічна самопомога під час панічної атаки», «Природа агресивної поведінки», «Фізіологічні ознаки панічної атаки», «Як не піддаватися паніці», «Підтримка учнів з особливими освіт-

німи потребами та їхніх батьків у надзвичайних ситуаціях», «Використання казкотерапії для нормалізації емоційного стану дитини в подоланні посттравматичного стресового розладу»;

- для здобувачів освіти ОП «Менеджмент»: «Економіка України: наслідки війни, сподівання та перспективи», «Фінансове шахрайство під час війни: нові схеми», «Кризові комунікації в умовах гібридної війни», «Рефлексивний вплив за рахунок маніпуляцій інформацією», «Відновлення і розвиток країн після збройних конфліктів та воєн», «Логістика: вона військова чи мирна?».

Усі відкриті публічні лекції розміщено на офіційному YouTube каналі БІНПО.

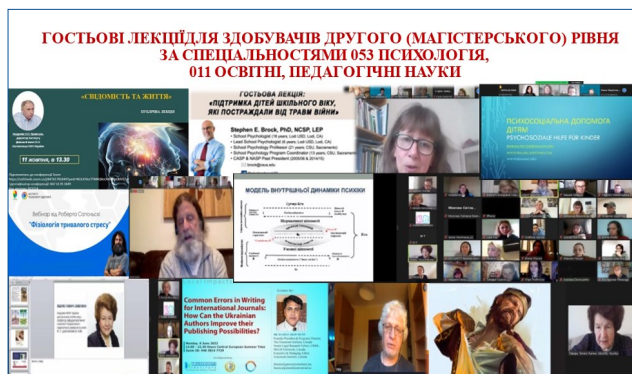
На підготовчому етапі проходження практики проведено гостьові лекції із запрошенням провідних фахівців галузі:

- для здобувачів освіти ОП «Менеджмент»: «Логістика війни та миру», «Такі різні історії успіху...» (Лідія Горошкова, професор кафедри екології Національного університету «Кієво-Могилянська академія», доктор економічних наук); «Завдані збитки та втрачена вигода суб'єктів господарювання під час війни в Україні», (Лідія Горошкова, Дмитро Антонюк, віцепрезидент Запорізької торгово-промислової палати, професор кафедри підприємництва, доктор економічних наук, професор; Олена Васильєва, декан факультету міжнародного туризму та економіки Національного університету «Запорізька політехніка», доктор економічних наук, доцент);

- для здобувачів освіти ОП «Психологія», «Педагогіка вищої школи» проведено гостьові лекції: «Психомалюнки в пізнанні психіки», «Методики психомалюнків в глибокому пізнанні психіки» (Тамара Яценко, доктор психологічних наук, професор, академік НАПН України, професор кафедри практичної психології Українського державного університету імені Михайла Драгоманова); «Травма» (Віталій Осипчук, лікар-психіатр, психотерапевт, спеціаліст із подолання

залежностей); «*Нейрофізіологія потрясінь*», (Тетяна Станіславська, психоаналітик, клінічний психолог, спеціаліст у здійсненні підтримувальної терапії для людей із різноманітними психіатричними діагнозами); «*Соціально-психологічна допомога дітям*» (Барбара Прайтлер, кандидат психологічних наук, психотерапевт Віденського центру допомоги жертвам катувань і війни, супервізор); «*Свідомість та життя*» (Олег Кришталь, директор Інституту фізіології імені О.О. Богомольця, академік НАН України, доктор біологічних наук, професор); «*Підтримка дітей шкільного віку, які постраждали від травм війни*» (доктор Стівен Е. Брок, дипломований педагог-психолог і професор шкільної психології Каліфорнійського університету Сакраменто); «*Фізіологія тривалого стресу*» (Роберт Сапольські, американський нейроендокринолог, професор біології, нейронауки і нейрохірургії в Стенфордському університеті) тощо.

В умовах дистанційного навчання та воєнного стану захист звітів про практику повинен бути позбавлений формалізму, оскільки за офлайн-навчання є можливість спілкування викладача і студентів під час її проведення. В онлайн-режимі корисним буде створення умов для групового обговорення результатів практики її учасниками, студентами та керівником практики. Після прохо-

дження практики здобувачі вищої освіти проходять опитування на офіційному вебсайті БІНПО в розділі «*Онлайн-опитування щодо забезпечення якості освіти*». Основні питання, пов'язані з організацією та проведенням різних видів практик, розглядаються на засіданнях Ради із забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти БІНПО, Вченої ради БІНПО.

Основні завдання і підходи до організації видів практик здобувачів вищої освіти

Деталізуємо основні завдання, підходи до проходження практичної підготовки по кожній освітньо-професійній програмі у БІНПО в умовах воєнного стану.

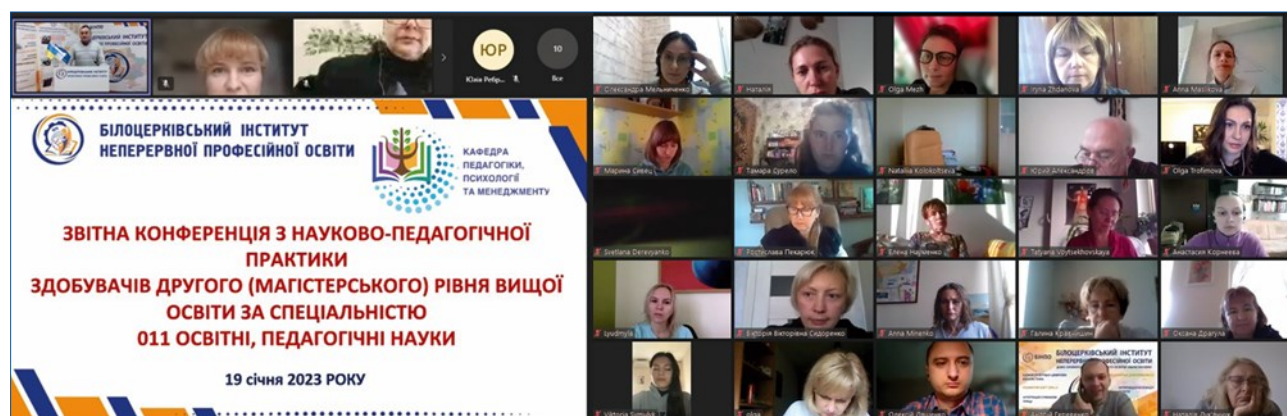
Освітньо-професійна програма «Педагогіка вищої школи»

Відповідно до навчального плану освітньо-професійної програми «Педагогіка вищої школи» здобувачі другого (магістерського) рівня вищої

освіти за спеціальністю «011 Освітні, педагогічні науки» проходять науково-педагогічну практику.

Мета науково-педагогічної практики — забезпечення зв'язку між науково-теоретичною і практичною підготовкою магістрів, формування в них системи компетентностей для виконання функцій викладача вищої школи.

Проведення настановчої і підсумкової конференцій з науково-педагогічної практики в умовах воєнного стану, 2023 р.

Інструктаж з охорони праці і безпеки життєдіяльності

Основними *завданнями* такої практики є:

- ознайомлення із сучасним станом навчальної та виховної роботи у закладах вищої освіти;
- поглиблення і розширення теоретичних знань із спеціальних та психолого-педагогічних дисциплін, набутих у процесі навчання, уміння застосувати їх для вирішення конкретних педагогічних завдань під час практики;
- набуття психолого-педагогічних і методичних умінь викладання відповідних навчальних дисциплін у системі вищої освіти;
- вироблення умінь організації основних форм навчання у вищій школі, застосування сучасних технологій і методів, що сприяють активізації навчально-пізнавальної діяльності студента;
- набуття навичок професійно-педагогічного спілкування зі студентською аудиторією;
- вироблення творчого, дослідницького підходу до майбутньої професійної діяльності;
- виховання стійкого інтересу до професії викладача закладу вищої освіти, професійний саморозвиток і самонавчання впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти.

Науково-педагогічна практика передбачає реалізацію її наукового і педагогічного складників, кожен з яких знаходить відображення в змісті практики і звітних документах. Перед початком практики зі здобувачами освіти БІНПО проводять *настановчу конференцію*, під час якої відбувається ознайомлення здобувачів освіти із програмою практики, базами практик та особливостями оформлення звітної документації.

Обов'язковим елементом настановчої конференції є *інструктаж з охорони праці та безпеки життєдіяльності* під час проходження практики. Вступний інструктаж з охорони праці перед початком практики зі студентами проводиться на організаційних зборах за допомогою хмарного сервісу «Microsoft Teams» платформи «Office 365». В умовах масштабного військового вторгнення Російської Федерації, тривалих ракетно-бомбових та артилерійських ударів по цивільній інфраструк-

турі, зокрема й по закладах освіти, найголовнішим завданням під час підготовки їх до роботи є забезпечення безпеки працівників та здобувачів освіти. Поряд із традиційними питаннями безпеки під час занять, основ електробезпеки та пожежної безпеки, під час інструктажу студенти знайомляться з алгоритмом дій після отримання сигналів оповіщення «Увага всім» та «Повітряна тривога», правилами поведінки із вибухонебезпечними предметами, поведінки під час обстрілу стрілецькою зброєю, артобстрілів (зокрема системами залпового вогню), у разі потрапляння в завали, за умов відсутності водопостачання та зникнення українського ефірного мовлення. Додатково студентам роз'яснюють загальні засади безпеки під час радіаційних надзвичайних ситуацій

Практична підготовка здобувачів вищої освіти за спеціальністю «011 Освітні, педагогічні науки» проводиться на базах практик, що забезпечують виконання програми практики. Базами науково-педагогічної практики є заклади вищої та фахової передвищої освіти за умови забезпечення ними виконання в повному обсязі навчальних планів і програм практики, безпечних умов для її проведення. Визначення баз практики здійснює дирекція Інституту на основі договорів про співпрацю із закладами освіти незалежно від їх організаційно-правових форм і форм власності. Здобувачі вищої освіти можуть самостійно обирати базу практики й пропонувати її для використання. Загальний реєстр баз практик складає гарант ОП на основі каталогів та окремо укладених договорів про спільну навчально-виробничу та практичну діяльність. Щороку реєстр баз практик переглядається й оновлюється на офіційному сайті БІНПО з урахуванням строків дії договорів. У 2022 р. реєстр баз практичної підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю «011 Освітні, педагогічні науки» становить 9 закладів освіти (див. табл. 1)

Серед баз практичної підготовки за спеціальністю «011 Освітні, педагогічні науки» налічується

Таблиця 1
Реєстр баз практичної підготовки за спеціальністю
011 Освітні, педагогічні науки

1	Білоцерківський національний аграрний університет
2	Краматорський коледж Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського
3	Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
4	Вище професійне училище № 17 м. Дніпра
5	Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України
6	Одеський фаховий коледж транспортних технологій
7	Дніпровський технологічно-економічний коледж
8	Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського
9	Професійно-технічне училище № 26 м. Кременчук

33 % заклади вищої освіти та 67 % закладів фахової передвищої освіти (рис. 1).

Рис. 1. Співвідношення закладів вищої та фахової передвищої освіти серед баз практик за спеціальністю «011 Освітні, педагогічні науки»

Якщо брати таку статистику в розрізі регіонів України, то заклади освіти Київської області становлять 34 %, Донецької та Дніпропетровської областей — по 22 %, Одеської та Полтавської областей — по 11 % відповідно (рис. 2).

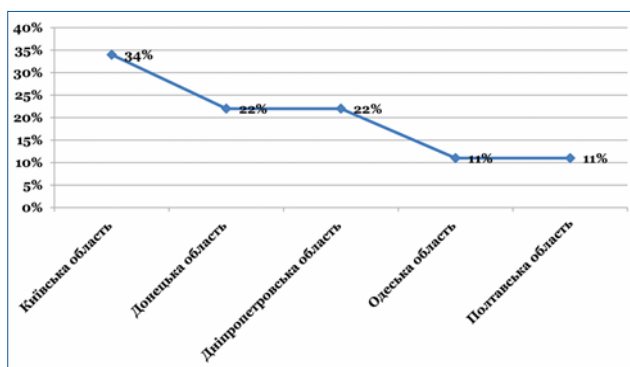

Рис. 2. Співвідношення баз практик за спеціальністю «011 Освітні, педагогічні науки» за регіонами України

Після закінчення практики студенти спеціальної «011 Освітні, педагогічні науки» оформлюють і

подають на випускову кафедру педагогіки, психології та менеджменту звітну документацію, здобувача вищої освіти, розвинуті під час вирішення питань, визначених метою і завданням практики.

Звітна документація з практики повинна містити такі складники:

1. Індивідуальний план науково-педагогічної практики, що його підписали здобувач освіти й керівник практики.

2. Звіт про виконання індивідуального плану практики, що його підписали здобувач, керівник практики та науковий керівник закладу освіти, на базі якого студент проходив практику. У звіті студент визначає позитивні сторони науково-педагогічної практики, недоліки, що мали місце в її організації, висловлює пропозиції та побажання щодо покращення практики.

3. Конспект проведеного практичного чи семінарського заняття, що його затвердив науковий керівник або керівник практики.

4. Протокол обговорення навчального заняття, яке проводив практикант.

5. Самоаналіз проведеного заняття.

6. Аналіз відвіданих занять, лекцій.

7. Відомість рейтингового оцінювання практики.

8. Відгук керівника практики від закладу освіти.

9. Висновок керівника практики від БІНПО.

Письмовий звіт разом з іншими документами потрібно подати на рецензування керівникові практичної підготовки від кафедри та захистити під час звітної конференції перед комісією у складі науково-педагогічних працівників, зазвичай членів проектної групи ОПП «Педагогіка вищої школи».

Звіт вміщує відомості про виконання здобувачем вищої освіти всіх розділів програми практичної підготовки та індивідуального завдання, питання охорони праці, висновки і пропозиції, список використаної літератури тощо. Звіт оформлюється відповідно до вимог, встановлених програмою практики та методичними рекомендаціями. Основними критеріями оцінювання результатів педагогічної практики є: ступінь сформованості професійно-педагогічних умінь; рівень теоретичного осмислення магістрантами своєї практичної діяльності (її завдань, змісту, методів, результатів, труднощів); рівень професійної та суспільної спрямованості майбутніх викладачів, зокрема інтерес до педагогічної професії, активність, відповідальне і творче ставлення до роботи тощо.

Освітньо-професійна програма «Психологія»

Відповідно до навчального плану освітньо-професійної програми «Психологія» для здобува-

чів другого (магістерського) рівня вищої освіти передбачено переддипломну практику.

Переддипломна практика покликана сформулювати у майбутніх психологів професійне мислення, уміння і навички розв'язувати практичні завдання, забезпечити оволодіння формами і методами діагностичної та психокорекційної роботи, сприяти усвідомленню здобувачами освіти особистісних якостей і рівня підготовки до майбутньої професійної діяльності, ознайомити їх зі специфікою діяльності психолога в закладах різного профілю.

Завдання переддипломної практики: закріплення і практичне використання теоретичних знань із фахових дисциплін; формування професійної ідентифікації майбутніх психологів, їхньої професійної самосвідомості; формування вмінь і навичок для реалізації психодіагностичної, профілактичної, розвивальної та психокорекційної функцій психолога; формування та закріплення вмінь складати програму дій на основі самостійно сформульованих гіпотез; вивчення технології проведення дослідження тощо. В основі переддипломної практики лежить системний підхід до формування навичок професійної діяльності здобувачів освіти, що включає поєднання теоретичних знань і практичних умінь, розвиток здатності розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми професійної діяльності; закріплення практичних навичок проведення профілактичної, психодіагностичної, консультативної та корекційної роботи з урахуванням вікових та індивідуально-психологічних особливостей особистості людини, а також специфіки організації, установ, закладів, у яких проходить практика.

Відповідно до специфіки бази практики для практикантів передбачено *різні види завдань професійної діяльності, види вмінь і рівні їх сформованості*. До типових завдань діяльності психолога належать: професійні; соціально-виробничі; соціально-побутові.

Проходження переддипломної практики в закладах освіти (дошкільних, середніх, спеціальних і вищих, де передбачена посада психолога) передбачає реалізацію таких завдань:

- аналізувати психологічні складники освітнього процесу;
- проводити психологічний аналіз засобів психологічного впливу та видів комунікації;
- проводити психологічний аналіз розвитку психічних процесів і властивостей особистості здобувачів освіти з урахуванням віку;
- забезпечувати психопрофілактичну та проф-орієнтаційну роботу серед населення;
- аналізувати актуальні проблеми зайнятості з урахуванням психологічної специфіки;
- проводити методичну роботу у сфері проф-орієнтації на етапі професійного визначення;
- здійснювати психопрофілактичну роботу з проблемними особами підліткового та юнацького віку, у «групах ризику», безпритульних;
- розробляти психологічні засоби формування та розвитку особистості, методичного забезпечення виховного процесу;
- упроваджувати новітні психолого-педагогічні методи для забезпечення ефективного спілкування та психологічного впливу;
- надавати відповідну психологічну допомогу вихованцям спеціалізованих закладів та установ.

Проходження практики в центрах профорієнтації та кадрових агентствах передбачає реалізацію таких завдань:

- здійснювати психологічне забезпечення робіт із профорієнтації, професійного відбору та адаптації персоналу;
- розробляти засоби дослідження основних психологічних параметрів професійної діяльності;
- аналізувати результати виміру індивідуально-психологічних рис особистості з метою виявлення резервів її розвитку;
- розробляти рекомендації з оптимізації професійної діяльності персоналу;
- аналізувати особливості спільної та індивідуальної професійної діяльності, що впливають на ефективність функціонування психічних процесів, станів і властивостей їх окремих виконавців (психопрофілактика);
- застосовувати активні методи навчання тощо.

Під час проходження переддипломної практики здобувачі освіти ознайомлюються з особливостями роботи психолога; набувають досвіду психологічної діяльності, виробляють уміння та навички, необхідні для вирішення професійних завдань, оволодіва-

ють формами і методами діагностичної, корекційно-розвивальної, просвітницької, дослідницької, навчальної та виховної роботи; рефлексують свої особистісні якості та рівень практичної підготовленості до майбутньої професійної діяльності.

Підготовчим етапом до проходження переддипломної практики є настановча конференція. На конференції проводиться інструктаж з техніки безпеки, а також відбувається ознайомлення здобувачів освіти з основними завданнями та навчально-методичним забезпеченням практичної підготовки. Під час визначення баз практик звертається увага на відповідність закладу основним вимогам, можливість виконати завдання практики, забезпечити безпечні умови для учасників освітнього процесу.

Загальний реєстр баз практик складає гарант ОП на основі каталогів та окремо укладених договорів про спільну навчально-виробничу та практичну діяльність. Щороку каталоги та реєстр баз практик переглядають та оновлюють з урахуванням строків дії договорів. У жовтні 2022 р. реєстр баз практичної підготовки БІНПО здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю «053 Психологія» налічує 19 закладів освіти (табл. 2).

Серед баз практичної підготовки є заклади дошкільної (25%), середньої (33%), професійної (професійно-технічної) (4%), вищої (29%) освіти; приватні підприємства (4%); заклади служби у справах дітей при міській владі (4%) (рис. 3).

Регіональне представлення баз практики складає: Київська область — 92%; Вінницька область — 4%; Івано-Франківська область — 4% (рис. 4).

Під час оцінювання переддипломної практики враховується ставлення студента до роботи, відгук від закладу (установи, організації), на базі якого здобувач освіти проходив практику. Особливу увагу приділяють самостійній роботі здобувача, його

Таблиця 2

Реєстр баз практичної підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за спеціальністю «053 Психологія»

1	Білоцерківська спеціалізована природничо-математична школа I—III ступенів № 16
2	ДНЗ (ясла-садок) комбінованого типу № 5 «Сонечко» Білоцерківської міської ради
3	ДНЗ № 7 «Орлятко» м. Біла Церква
4	ПП «Надра-Сервіс»
5	Комунальна установа Маловільшанської сільської ради «Маловільшанський інклюзивно-ресурсний центр»
6	ПЗ БЛ «Перлина знань»
7	Шамраївський НВК «ЗЗСО I—III ст. — ЗДО» Сквирської міської ради
8	Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти
9	Таращанський технічний та економіко-правовий фаховий коледж
10	Ліцей «Білоцерківський колегіум»
11	Центр професійно-технічної освіти № 7, м. Івано-Франківськ
12	Вінницький ліцей № 26
13	Білоцерківський гетьманський ліцей-гімназія Білоцерківської міської ради
14	Чинадіївська гімназія Чинадіївської міської ради
15	Служба у справах дітей Білоцерківської міської ради
16	КЗ «Чабанівський ЗДО «Дзвіночок»
17	Комунальний заклад Київської обласної ради «Білоцерківський фаховий медичний коледж»
18	Володимирівський ЗЗСО I—III ст. — ЗДО
19	Білоцерківський фаховий коледж

вмінню формулювати психологічну проблему клієнта, психологічні висновки, рекомендації тощо.

Отже, переддипломна практика психологів-магістрантів має комплексний характер. З одного боку, зумовлює завершення формування у студентів системи спеціальних знань, умінь, навичок, достатніх для виконання професійних обов'язків і завдань відповідно до посад психологів у різних сферах та галузях, з іншого — є одним з основних джерел здобуття теоретичних та практичних

Рис. 3. Співвідношення закладів освіти серед баз практик за спеціальністю «053 Психологія»

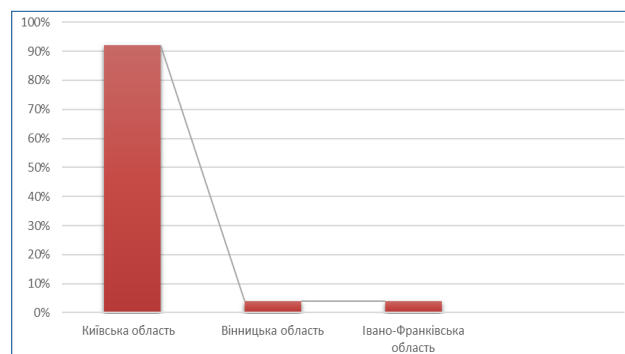

Рис. 4. Співвідношення баз практик за спеціальністю «053 Психологія» за областями України

знань, умінь та навичок за тематикою кваліфікаційних робіт за спеціальністю «053 Психологія».

Освітньо-професійні програми «Управління навчальним закладом», «Адміністративний менеджмент»

Відповідно до навчального плану підготовки здобувачів на другому (магістерському) рівні вищої освіти за спеціальністю «073 Менеджмент» передбачено переддипломну практику.

Метою переддипломної практики за спеціальністю «073 Менеджмент» є поглиблення і закріплення теоретичних знань та формування у здобувачів вищої освіти професійних умінь і навичок; підготовка фахівців, здатних вирішувати певні проблеми й завдання професійної діяльності шляхом вироблення вмінь і навичок, визначених в освітньо-кваліфікаційній характеристиці; формування потреби систематично поповнювати свої знання і творчо їх застосовувати в практичній діяльності у сфері своєї майбутньої спеціальності.

Основні *завдання переддипломної практики* :

- закріплення теоретичних знань здобувачів вищої освіти та їх застосування на практиці;
- вивчення організаційної структури й особливостей функціонування, правових засад і сфери діяльності закладу освіти, установи, організації;
- практична підготовка здобувачів вищої освіти до самостійної роботи на одній із відповідних посад;
- добір нормативно-правових, інформаційних, звітних і статистичних матеріалів, їх систематизація та аналіз;
- здобуття навичок самостійної практичної діяльності на службових посадах;
- набуття досвіду організаційної та управлінської діяльності зі своєї майбутньої спеціальності.

Програма переддипломної практики здобува-

чів вищої освіти спеціальності «073 Менеджмент» передбачає завдання, які дають змогу узагальнити знання, практичні вміння та навички на базі конкретного закладу освіти (установи, організації), оволодіти професійним досвідом, перевірити

готовність майбутнього фахівця до самостійної трудової діяльності.

Для проходження практичної підготовки здобувачі другого (магістерського) рівня вищої за спеціальністю «073 Менеджмент» розроблено:

1) програму із переддипломної практики для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю «073 Менеджмент»;

2) методичні рекомендації до проходження переддипломної практики для здобувачів освіти освітнього рівня «магістр» галузі знань «07 Управління та адміністрування» спеціальності, «073 Менеджмент» (освітньо-професійні програми «Адміністративний менеджмент», «Управління навчальним закладом»), що містять мету, завдання та результати переддипломної практики; зміст переддипломної практики; інформацію про керівництво практикою; вимоги до оформлення звіту з переддипломної практики; правила підведення підсумків та критеріїв оцінювання переддипломної практики за кредитно-модульною системою.

Базою переддипломної практики може бути заклад освіти (установа, організація) державної або приватної форми власності. Здобувачі можуть самостійно, за погодженням із керівництвом Інституту, обирати для себе базу практики. У 2022 р. реєстр баз переддипломної практики за спеціальністю «073 Менеджмент» налічує 14 закладів освіти (установ, організацій) (табл. 3).

Таблиця 3

Перелік установ, підприємств та організацій, на базі яких проходять переддипломну практику здобувачі освіти БІНПО спеціальності «073 «Менеджмент»

1	Білоцерківська загальноосвітня школа I-III ступенів № 18
2	Міжрегіональний центр професійної перепідготовки звільнених у запас військовослужбовців
3	Торецький професійний ліцей
4	Дошкільний навчальний заклад № 29 «Барвінок»
5	ДНЗ (ясла-садок) комбінованого типу № 35 «Вербиченька» м. Біла Церква
6	ДПТНЗ «Дніпровський центр професійної освіти»
7	ЗДО (ЦРД) № 18 «Ясочка»
8	ЗДО (ясла-садок) комбінованого типу № 26
9	ОНЗ Гребінківський НВК «ЗОШ I-III ст. ДНЗ»
10	Білоцерківська загальноосвітня школа I-III ступенів №18
11	Маловільшанська сільська рада
12	ДНЗ «Черкаське ВПУ БТ»
13	Комунальний заклад позашкільної освіти Тростянецької міської ради «Палац дітей та юнацтва»
14	Філія «Червонівський НВК «ЗОШ I ст. — ДНЗ (ясла-садок) ОЗОНЗ «Жоравський НВК «ЗОН I-III ст. — ДНЗ (ясла-садок)» Яготинської міської ради

Звіт із *переддипломної практики складається згідно з графіком проходження практики і вміщує такі розділи*: «Вступ»; «Загальні відомості про підприємство»; «Організаційна структура підприємства»; «Дослідження конкурентного середовища»; «Аналіз основного виду діяльності підприємства» («Оцінка системи виробництва (надання послуг)»; «Аналіз системи маркетингу»; «Аналіз системи управління персоналом»), «Індивідуальне завдання»; «Висновки»; «Список використаних джерел»; «Додатки». Індивідуальні завдання орієнтовані на проведення конкретних розрахунків параметрів та показників підприємства, а саме: SWOT-аналіз; ABC-аналіз; XYZ-аналіз; PEST-аналіз; SNW-аналіз; оцінка конкурентоспроможності; аналіз фінансової діяльності підприємства та його фінансової стабільності; аналіз виконання планових показників; оцінка платоспроможності; джерела зниження собівартості послуг; оптимізація системи управління персоналом; оптимізація дебіторсько-кредиторської заборгованості; визначення потреби в матеріальних ресурсах; дослідження основних чинників зовнішнього середовища, що впливають на формування конкурентного середовища; аналіз якості освітніх послуг; оптимізація маркетингової діяльності підприємства тощо. У цьому розділі студент обов'язково має запропонувати шляхи вдосконалення, оптимізації досліджуваних управлінських, виробничо-економічних процесів. Також обов'язковим є розрахунок економічної ефективності запропонованих заходів.

В умовах дистанційного навчання та воєнного стану комунікація здобувачів освіти із керівниками практик здійснюється з використанням корпоративної пошти БІНПО, соціальних месенджерів «Viber», «Telegram», «WhatsApp» та за допомогою хмарного сервісу «Microsoft Teams» платформи «Office 365» (альтернативні варіанти — «Zoom», «Skype», «Google Meet») тощо. На хмарному сервісі «Microsoft Teams» платформи «Office 365» створено вебресурс видів практик, у якому розміщено матеріали здобувачів освіти з виконаними презентаційними індивідуальними завданнями, заповненими індивідуальними планами проходження практики, щоденниками практики, характеристиками-відгуками, звітами студентів про виконання програми практики.

Загальні підсумки видів практик і заходи щодо їх подальшого вдосконалення обговорюються на *підсумковій конференції*. В умовах тимчасових обмежень організації освітнього процесу підсум-

кова конференція за участю студентів та комісії з оцінювання практики проводиться на відкритому онлайн-засіданні в дистанційному режимі. Підсумкові оцінки за практику оголошують студентам в день проведення онлайн-засідання та вносять до електронної залікової відомості.

Організація і проходження практики за кордоном

Проходження практики за кордоном відбувається за власним бажанням здобувача вищої освіти. Якщо вимоги практики в Україні не збігаються з умовами проходження практики за кордоном, здобувач вищої освіти направляється на закордонне стажування, а відповідну практику в Україні проходить за індивідуальним графіком, узгодженим з директором Інституту та закріпленим відповідним наказом директора БІНПО.

Практика та стажування за кордоном здобувачів вищої освіти Інституту проводиться на підприємствах, установах та організаціях, з якими встановлено відповідні партнерські стосунки у формі угод (меморандумів), протоколів про наміри, договорів про співпрацю тощо.

Метою практики за кордоном є: закріплення теоретичних знань, які були отримані в процесі навчання, та здобуття закордонного досвіду з майбутньої професії; формування готовності студента до цілісного сприйняття і виконання функціональних обов'язків; оволодіння сучасними методами, формами організації, знаряддями праці в галузі їх майбутньої спеціальності на базах закордонних підприємств, установ, організацій; виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності.

Підприємства, організації, установи, які є закордонними базами практик та стажування, повинні відповідати таким вимогам:

- наявність структур, діяльність яких відповідає спеціальностям, що за ними Інститут здійснює підготовку здобувачів вищої освіти;
- можливість кваліфікованого керівництва здобувачами вищої освіти з числа працівників закордонного підприємства, установи, організації;
- надання здобувачам вищої освіти на час практики можливості працювати на штатних посадах, робота на яких відповідає програмі практики (за наявності відповідних вакансій);
- надання здобувачам вищої освіти права користування бібліотекою, лабораторіями, технічною та іншою документацією, необхідною для виконання програми практики, з урахуванням політики конфіденційності закордонного підприємства, установи, організації.

Перед від'їздом за кордон укладається тристоронній договір між директором БІНПО, організатором практики за кордоном або його офіційним представником та здобувачем вищої освіти. Договір може укладатися на групу здобувачів вищої освіти, якщо вони проходять практику на одному підприємстві. Договір повинен обов'язково містити інформацію щодо умов і термінів проходження практики, обов'язків та відповідальності сторін.

Під час проходження практики за кордоном здобувач вищої освіти повинен виконати індивідуальне завдання, оформити його у формі звіту та захистити на відповідній кафедрі впродовж 10 робочих днів після повернення з практики (стажування). У разі, якщо строки закордонної практики збігаються зі строками практики згідно з навчальним планом, індивідуальне завдання є окремим розділом звіту здобувача вищої освіти про практику. Оцінка за індивідуальне завдання є складником загальної оцінки здобувача вищої освіти за практику.

Отже, на сучасному етапі науково-технічного прогресу, в умовах реформування економічних і соціально-особистісних відносин в Україні, нових викликів функціонування закладів освіти, організацій, підприємств різних галузей та різних форм власності виникає потреба в інноваційних підходах до підготовки висококваліфікованих фахівців. Важливу роль у цьому процесі відіграє комплексний, системний підхід до організації професійної підготовки, важливим складником якого є практична підготовка здобувачів вищої освіти. В умовах тимчасових обмежень організації освітнього процесу, спричинених пандемією COVID-19 та умовами воєнного стану, виникла необхідність пошуку й реалізації інших підходів до практичної підготовки здобувачів у закладах вищої освіти. Організація і проведення різних видів практик в умовах воєнних дій спричинює зміну формату професійної взаємодії викладача і студентів, дотримання безпечних умов організації освітнього процесу, добір та впровадження новітніх форм і методів навчання і викладання.

Результати наукового пошуку отримано відповідно до комплексної теми НДР Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти «Тренд-вотчінг ринку праці в системі підготовки і підвищення кваліфікації фахівців в умовах повоєнного відновлення України» (0122U202007, 2022-2025 pp.).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Дель Карпіо, К., Купець, О., Мюллер, Н., & Олефір, А. (2017). *Навички для сучасної України. Огляд*. World Bank, Washington, DC. License: Creative Commons Attribution CC BY 3.0 IGO. <https://bit.ly/3Lehu9J>
- Закон України «Про вищу освіту». (2014, 1 липня). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
- Закон України «Про освіту». (2017, 5 вересня). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- Лукіяничук, А.М., & Торба, Н.Г. (2021). *Методичні рекомендації до проходження переддипломної практики для здобувачів освіти освітнього рівня «Магістр» спеціальності 053 «Психологія»*. Біла Церква: БІНПО.
- Майбутнє ринку праці: протиборство тенденцій, які будуть формувати робоче середовище в 2030 році. (2018). <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2018/workforce-of-the-future-ukr.pdf>
- Кремень, В.Г. (ред.) (2021). *Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. (До 30-річчя незалежності України)*: монографія. Національна академія педагогічних наук України. Київ: КОНВІ ПРИНТ. <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua>
- Сидоренко, В. (2020). *Професійний розвиток фахівців в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти: ключові компетентності і ресурси*: електронний курс. Київ: ДУ «НМЦ «Агроосвіта».
- Сидоренко, В., Івашев, Є., & Кулішов, В. (2022). *Положення про порядок організації і проведення видів практик здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання та в період воєнного стану у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти*. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України.
- Сидоренко, В.В., & Кулішов, В.С. (2021a). *Методичні рекомендації до проходження науково-педагогічної практики для здобувачів освіти освітнього рівня «Магістр» спеціальності 011 «Освітні, педагогічні» спеціалізації «Педагогіка вищої школи»*. Біла Церква: БІНПО.
- Сидоренко, В., & Кулішов, В. (2021b). *Положення про організацію освітнього процесу в умовах змішаного навчання у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти*. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України.
- Сидоренко, В., & Кулішов, В. (2022). *Положення про організацію і проведення видів практик здобувачів вищої освіти у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти*. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України. <https://bit.ly/3LbVb16>
- Сидоренко, В., Кулішов, В., Торба Н., & Фархшатова, О. (2022). *Інноваційні підходи до організації видів практик здобувачів вищої освіти у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти*: аналітичний огляд. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України.
- Gresham, J., & Ambasz, D. (2019). *Ukraine – Resume Flagship Report: Overview (Ukrainian)*. Washington, D.C.: World Bank Group. <https://bit.ly/40vPe76>
- Sydorenko, V. (2020). Soft Skills as an educational trend and a necessary development component for a vocational lifelong education teacher. *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific*

- schools*, Vol. 38, No 2, p. 127-134. Accent Graphics Communications & Publishing, Canada. [Online]. <https://farplss.org/index.php/journal>
- Sydorenko, V., Shorobura, I., Ponomarenko, A., Dei, M., & Dzhus, O. (2020). Application of technologies of formal and non-formal education for continuous professional development of the modern specialist. *Revista Tempos E Espaços Em Educação*. V.13 n. (32), 1-24. <https://doi.org/10.20952/revtee.v13i32.14729>
- Sydorenko, V.V., Akhnovska, I.O., Smirnov, S.V., Verbovskyi, I.A., & Melnychuk, O.V. (2021) Bridging the Digital Divide as a Basic Imperative of a Higher Education Modernization. In Special Issue: *Development of a Market Economy in the context of the Global Financial Crisis*: monograph. Volume 39-9. <https://doi.org/10.25115/eea.v39i9.5798>
- OECD (2022). *Trends Shaping Education 2022*. OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/6ae8771a-en>

INNOVATIVE APPROACHES TO THE ORGANIZATION OF TYPES OF PRACTICES OF HIGHER EDUCATION STUDENTS DURING MARTIAL LAW

Viktoriiia Sydorenko

DSc in Pedagogy, Professor, Director, Bila Tserkva Institute of Continuous Professional Education at the State Higher Education Institution «University of Educational Management» of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Bila Tserkva, Ukraine

Volodymyr Kulishov

PhD in Pedagogy, Associate Professor, Head of the Department of Pedagogy, Psychology and Management, Bila Tserkva Institute of Continuous Professional Education at the State Higher Education Institution «University of Educational Management» of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Bila Tserkva, Ukraine

Nataliia Torba

PhD in Psychology, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Pedagogy, Psychology and Management, Bila Tserkva Institute of Continuous Professional Education at the State Higher Education Institution «University of Educational Management» of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Bila Tserkva, Ukraine

Abstract. *In the conditions of temporary restrictions on the organization of the educational process, caused by the Covid-19 pandemic and martial law, there is a need to find and implement other approaches to the practical training of students in higher education institutions. Student practice is an important component of the process of training highly qualified specialists on the labor market, which allows them to develop/improve their professional competences, gain practical experience, soft and hard skills for further professional activity.*

Organizing and conducting various types of practices in the context of military operations entails changing the format of professional interaction between teachers and students, maintaining safe conditions for organizing the educational process, selecting and implementing of the latest forms and methods of learning and teaching. Conducting different types of practices can be organized using distance and blended learning technologies based on appropriate changes made to the practice programs in terms of defining tasks, their practical implementation, reporting forms, etc.

The article describes the experience of Bila Tserkva Institute of Continuous Professional Education at the State Higher Education Institution «University of Educational Management» of the NAES of Ukraine in organizing and conducting of various types of practices. The practical training of students is substantiated as an obligatory component of their professional training, necessary to bridge the qualification gap between the needs of the labor market and the insufficient level of training of a modern specialist who must have a wide range of skills, interests, professional experience, be able to work in multilingual and multicultural environments, at the intersection of various sciences, fields and industries, and perform professional activities at a new level. The main goal and task, approaches to the organization of practices during the martial law in the educational and professional programs «Higher Education Pedagogy», «Psychology», «Educational Institution Management», «Administrative management» are determined. The bases of practices for each educational program are specified. The organization and passing of types of practices abroad are described.

The results of the scientific search were obtained in accordance with the complex theme of the scientific research work of Bila Tserkva Institute of Continuous Professional Education «Trendwatching of the labor market in the system of training and professional development of specialists in the conditions of the post-war recovery of Ukraine» (0122U202007, 2022-2025).

Keywords: *qualification gap; labor market; practical training; types of practices; soft skills; structural unemployment; competency-based approach; competitive specialist.*

Дата публікації: 28 березня 2023 р.